

V. AMBRASAS

**LIETUVIŲ KALBOS GALININKO SU DALYVIU
POZICINIAI MODELIAI**

0.1. Nors lietuvių kalbos žodžių tvarka yra palyginti laisva ir paprastai nelaikoma aiškiu sintaksinės funkcijos rodikliu, tačiau tam tikrais atvejais, pavyzdžiu, skiriant atributinius ir predikatinius žodžių santykius, ji gali gauti diferencinę reikšmę. Ta aplinkybė, kad atributiniai būdvardžiai bei dalyviai lietuvių kalboje paprastai eina prieš pažymimąjį žodį, daugeliu atvejų leidžia apibrėžti jų funkciją ir nustatyti ryšius su kitais žodžiais. Sakysim, tik pagal žodžių tvarką rašytinėje kalboje skiriame atributinį junginį *gražus vakaras* nuo predikatinės konstrukcijos *vakaras gražus*. Tokia žodžių tvarka, matyt, yra paremta bendru polinkiu postpoziciskai vartoti predikatinius santykius reiškiančius žodžius; antra vertus, ji rodo toli pažengusį nominalinių konstrukcijų reikšminės diferenciacijos procesą. Šiuo atžvilgiu lietuvių kalba ryškiai skiriasi nuo daugelio kalbų, kuriose atributiniai būdvardžiai bei dalyviai, kaip ir predikatiniai, paprastai eina po pažymimąjų žodžių¹.

Svarbū vaidmenį žodžių tvarka turi ir pusiau predikatinėse konstrukcijose, t. y. tokiose, kuriose abipusių ryšių susiję žodžiai nesudaro sakinio pamato. Vyraujanti pusiau predikatinių santykių raiškos forma lietuvių kalboje — dalyviai ir jiems artimi pusdalyviai bei padalyviai.

Šio straipsnio tikslas — panagrinėti žodžių tvarkos ir jų sintaksinės funkcijos ryši pusiau predikatinėse galininko su dalyviu bei padalyviu konstrukcijose (vad. *accusativus cum participio*). Tos konstrukcijos, gausiai paliudytos senuosiuose raštuose nuo XVI a., nėra ryškiau paveiktos kitų kalbų įtakos², o jų raidą galima stebeti per visą rašytinės tradicijos laikotarpį. Tai leidžia žodžių tvarkos vaidmenį pusiau predikatinių santykių raiškai patyrinėti ir diachroniškai, pažiūrėti, kaip konstrukcijos narių sintaksinių santykių kitimas siejasi su jų pozicija.

0.2. Galininko su dalyviu konstrukcijoje skiriame 3 pagrindinius narius: veiksmažodinių (V), vardažodinių (N) ir dalyvinų narių (P). Visi trys nariai jeina į veiksmažodinės frazės sudėtį. Vardažodinis ir dalyvinis narys, tarp savęs siejami pusiau predikatiniu santykiu, kartu yra subordinguoti veiksmažodiniams nariui. Pavyzdžiu, konstrukcijoje *matau tėvą pareinantį* veiksmažodžiui *matau* subordinuotas ne tik daiktavardis *tėvą*, bet ir dalyvis *pareinantį*, nes nė vieno iš jų funkcija neatitinka viso vardažodžio ir dalyvio junginio funkcijos³.

¹ Plg. J. Greenberg, Universals of Language, Cambridge (Mass.), 1966, p. 85, 100 tt.

² Žr. aut., „Lietuvų kalbotyros klausimai“, XI, p. 56—57.

³ Šiuo atžvilgiu vardažodžio ir dalyvio galininko formų santykiai atitinka egzocentrinius santykius, plg. L. Bloomfield, Language, New York, 1933, p. 194; B. Bloch and G. L. Trager, Outline of Linguistic Analysis, Baltimore, 1942, p. 76; Л. С. Бархударов, Структура простого предложения современного английского языка, М., 1966, p. 39—40.

Konstrukcijos narių tvarka daugeliu atvejų yra relevantiška. Ypač svarbi P padėtis N atžvilgiu. Sakysim, konstrukciją *matau pareinanti tėvą* linkstame kitaip interpretuoti visų pirma dėl šių narių skirtingos pozicijos: eidamas prieš vardažodį, dalyvis susiejamas su juo kaip atributas ir su veiksmažodžiu tiesioginio ryšio neturi (žinoma, jeigu to ryšio nerodo kontekstas ar intonacija). Tuo tarpu postpozicinis dalyvis paprastai néra subordinuojamas vardažodžiui, o santykiaują su juo panašiai, kaip tarinys (plg. *matau: tėvas pareina*). Tad dalyvio pusiau predikatinė funkcija šioje konstrukcijoje daugeliu atvejų yra salygojama jo postpozicijos. Analogiškas pozicijos vaidmuo pastebimas ir atitinkamose kitų giminiškų kalbų konstrukcijose⁴.

1.1.0. Dabartinėje literatūrinėje kalboje galininko su dalyviu vartosena yra jau gana ribota; be to, vietoj dalyvio galininko čia dažniausiai vartojaamas padalyvis. Plačiausiai ši konstrukcija paliudyta XVI – XVII a. raštuose, kur ji pasižymi labai įvairia sandara ir didele vartosenos sritimi. Todėl, tiriant jos narių poziciją, visų pirma pravartu apžvelgti senujų raštų duomenis.

XVI – XVII a. raštuose atstovaujami visi 6 galimi trinarės konstrukcijos poziciniai modeliai. Be to, čia randame ir abu galimus dvinarės konstrukcijos (be išreikšto N) modelius. Tų modelių kiekybinį pasiskirstymą įvairiuose tekstuose rodo 4 lentelė.

Iš lentelės duomenų matyti, kad konstrukcijos su P postpozicija N atžvilgiu senuojuose raštuose ne tik vyrauja, bet sudaro apie 95% visų (jų tarpe ir dvinarių) atvejų. Taigi dalyvio postpozicija yra labai ryškus jo pusiau predikatinės funkcijos rodiklis.

1.1.1. Dažniausiai galininko su dalyviu konstrukcijoje veiksmažodis eina pirmoje vietoje, po jo – vardažodžio (įvardžio) galininkas, o trečiąją vietą užima dalyvis. VNP yra pagrindinis šios konstrukcijos pozicinis modelis, senuojuose raštuose atstovaujančias 84,9% visų pavyzdžių. Stiliškai jis neutralus ir néra salygojamas kokių nors specialių sakinio sandaros ar platesnio konteksto ypatybių.

Iei regesi Syrus mane apgalinczius, tadda tu man paschok BrB I Kron 20, 12 (Wenn mir die Syrer zu starck werden LB)⁵. Schicze girdim Philipa gerai mokeiussi rakoti BrP I 316. Protas zmogischkasis stata/alba dumoie / tą (295) swieta amszinal pasiliksenți MT 235–235^a. (Mokytojas) rodžia mokslu sáwo pigay ižpildžiamu ir padaromu (pokazuia / že náuka ich īacno može bydž wypełniona) SP II 136. Jós ssunus pakyla ir skielbie ye pagirta VEE 169₃ (IRe Soene... preisen sie selig LB).

Išskirtinė šio modelio padėtis paaiškinama bendresniais lietuvių kalbos žodžių tvarkos dėsninėmis. N vietą po V salygoja lietuvių kalbai būdinga objektinio galininko postpozicija veiksmažodžio atžvilgiu, o P vietą po N – jau minėta predikatino nario postpozicija.

Kiti poziciniai modeliai, skirtingai nuo pagrindinio, yra susiję su tam tikromis struktūros bei reikšmės ypatybėmis, todėl juos pravartu aptarti atskirai.

⁴ Plg. D. Müller, Studies in Modern Syntax, Winterthur, 1957, p. 33, 44; B. E. Коваленко, Именные средства выражения предикатии, Львов, 1969, p. 173.

⁵ Straipsnyje vartojoamos tokios pat šaltinių santrumpos, kaip Lietuvių kalbos ir literatūros instituto parengtoje „Lietuvių kalbos gramatikoje“ (I – 1965, II – 1971), tik J. Bretkūno Biblija (1579–1590) žymima BrB, Postilė (1591) – BrP ir giesmynas (Giesmes Duchaunas, 1589) – BrGD. Santrumpa LB žymi M. Liuterio Biblijos 1549 m. leidimą (Wittemberg, Hans Lufft), o W – J. Vujeko Mažosios postilės šeštajį leidimą (1617).

1.1.2. Modelis NVP, kurio pavyzdžiai sudaro 5,8 %, pagal dažnumą užima antrąją vietą. Daugelyje pavyzdžių N atkėlimas prieš V yra aiškiai motyvuotas sakinio sandaros. Vardažodinį narį čia dažnai sudaro įvardžio *kuris* galininkas, einantis prijungiamojo sakinio jungiamuoju žodžiu ir dėl to pradedantis šalutinį dėmenį. Tokia įvardžio *kuris* funkcija iš viso neleidžia jo pavartoti po veiksmažodžio, pvz.:

Er tai iusū Sunus kuri sakot, ekla uszgimusi? BrB Jon 9, 19. *Žyda kuriūs Ambražiéius S. mini teip biłqnczius* DP 456₁₇⁶. *Teyp skaytome ape Sauli karalu / kuri rasztas sako dweis metus karalawusi vnt Israelo SP I 136₁₂.* Ir pirmas balsas *kuri girdejau kalbanti su manim kaypo trubą tare* ChB Apr 4, 1.

Dėl to pačios priežasties prepoziciškai vartoama ir jungiamuoju žodžiu einanti įvardžio *kas* forma, pvz.: *nieko notguldinedami ižg to ką riagimę santi duszioms' sawoms' naugingo* (sic!) DP 512₁₅.

Kituose NVP modelių atstovaujančiuose pavyzdžiuose vardažodiniu nariu dažniausiai irgi eina įvairių įvardžių (ypač 3 asmens įvardžio *jis*) galininkai. Jie nurodo pirmesnėje sakinio dalyje arba pirmesniame sakinje minėtas savokas, tuo būdu susiedami konstrukciją su kontekstu. Šitas įvardžiams būdingas ryšys su pirmesniu kontekstu motyvuoją ir jų dažnesnę prepoziciją galininko su dalyviu konstrukcijose.

Dwasiá kuno ir kráuio ne tuŕ / kaip' mané rēgite túrinti DP 194₁₄ (iáko widžie že ia mam W 330), t. p. ir MP 168₃₆. *Potam ghi regi / buwusi ubagu / nei galwi jelá sawa tikra natureiusi* SE 75₂₃. *Dwase kitam newienam neteka / tiktai wieniemas Apaschtalamas Kristaus / Nesa tus saka Evangelista sussirinkusius namusu* BrP II 141. *Kita wel rasi isch prastos ir pawarguses gimines uszgimusi* BrP II 276⁷.

Dėl ryšio su ankstesniu kontekstu prepoziciškai pavartojami ir parodomųjų įvardžių junginiai su daiktavardžiais, pvz.:

Ponas... buwa sakens. Schitai panna bus niescza... Bei schitta panna Maria/ saka Lukoschus / buwuse isch namu... Dowido BrP I 334. *Dide nüdemais buwa geda Moterischkei... ne waisingai buti...* Toke moterischke Szidai tare kaip Diewo prakeikta BrP II 263. *Ta szmogu sakom Welino apesta kunischkai / kursai... ira sunkei mucziams* BrP LI 280.

Prepoziciškai N pavartojamas ir stilistiniai sumetimais. Atdidūrės neiprastoje padėtyje, jis labiau pabrėžiamas, išryškinamas. Eiliuotuose tekstuose jo prepoziciją vienur kitur lemia ir ritmikos bei rimavimo poreikiai.

Juk keturius Wirus palaidus regiu Vgnije waikschrzcienczius BrB Dan 3,25 (originale kitaip: *Sehe ich doch vier Männer loß im Fewer gehen LB*). *O kaip Saulas Dowidą regeia ischenti prisch Philistą, kalbeia ghis* BrB I Sam 17,55 (Da aber Saul Dauid sahe ausgehen LB). *Berneli thinai atrade suwistita bei prakarte gulinti / ne usztil anu...* Szodziu BrP I 96. *Bernéli sake grázují Tén prákarte begulinti RG 18₄.* ...*Kursai mus tokiosu priegadosu pagulditus / szinai negalinczus perkesti* Mž 563 (GCh II).

Verstiniuose tekstuose N kai kur galėjo būti atkeltas į konstrukcijos pradžią ir dėl originalų kalbos ištakos. Pavyzdžiui, M. Daukšos ir Anoniminėje 1600 m. postilėse beveik visų NVP modelių reprezentuojančių pavyzdžių žodžiu tvarka yra tokia pati, kaip atitinkamose J. Vujeko ir M. Rėjaus postilių vietose.

⁶ Panašiai dar DP 32₄₈, 34₂₁, 374₂₁.

⁷ Panašiai dar BrP II 97, 248, I 161, 302–303 ir kt.

Taigi NVP modelis senuosiouose raštuose yra inversinis. Dažniausiai jis sąlygojamas saknio sandaros bei platesnio konteksto ypatybių arba yra stilistiskai žymėtas.

1.1.3. Modelis NPV – trečiasis pagal dažnumą (4,2%). Jis paprastai pavartojamas tada, kai N ir P junginį norima labiau akcentuoti arba susieti su pirmesniu sakiniu, saknio dėmeniu ar kuria jo dalimi. Inversinį šio modelio pobūdį sąlygoja jau minėtas lietuvių kalbos polinkis objektinius linksnius ar konstrukcijas nukelti po veiksmažodžio.

...Privalu ira szinoti Kristu... prissikielusi. O Pona musu... nepasssilikussi szemeie / nei patreschimo alba pagedimo regeiusi / Bet... isch numirusiu prissikielusi / tatai isch schiu Scheschiu daiktu tikrai szinam BrP II 7. Ir kurie ghi tatai daranti radę b'uwa, kaip Malkų rinka, atwade ghi BrB IV Moz 15 (Und die in drob funden hatten / da er holtz las LB). Liepe idánt Hetmona... Ant ziames átanti Ghiemus ápisakitu KN 139₁₈. S. Powilas... wissa pilnibe Deiwistes kunischkai ingiwenancze mokin MT 27₁₈. Atmetamas jræ Aristotela / ir kitu Philosophu klaiojmas / kurie Swieta nûg amszu buwussi sakie / ir amszinai pasiliksentи stepina MT 46₁₇.

Kartais modelių NPV sąlygoja ir veiksmažodžio ryšys su paskesnėmis konstrukcijomis, pvz.: *Szmones isch pradzio Swieto sirguses / ir dabar serganczes / koszna szinna / netiktais isch ludimo raschto / bet ir isch koszno paties pertirimo* BrP II 459; tuo būdu išvengiamas P ir N junginio didelis nutolimas nuo V.

I pirmą vietą atkelto N ryšį su pirmesniu kontekstu rodo ir prie daiktavardžio einantys parodomieji įvardžiai, pvz.:

Bet ateit prastu ir ubagischku budu... Nesa schita pirmaghi ateijma / teipo pa-wargusi busenti Schwenti Prarakai... pranesche buwa BrP I 8–9. Anis tiektai szitą giwâtą bûsencią tiki DP 584₃₁ (tylko ten żywot być wierzą W 995). Bet Lietuwnikams toke kosani sakita / asch neszinnau BrP II 517.

Vardažodinio nario atkėlimas į konstrukcijos pradžią gali būti sąlygojamas saknio sandaros, pavyzdžiui, klausiamuojuose ar netiesioginio klausimo formą turinčiuose sakiniuose.

Ka mane sati saka pulkai? BrB Luk 9, 18 (originale kitaip: Quem me dicunt esse turbae?). O iuſ kuriū mané santi (465) sákote? DP 465–466 (kim mię być powiadaćie W 776). Paslawinti tie tarnay / kurius kad atays Ponas jauczianczius ras SE 288₂₂.

Vis dėlto, atkeliant vardažodinį narį į priekį, dažniau pasirenkamas modelis NVP.

Kartais NPV poziciją lemia simetriško saknio dalių išdėstymo poreikis, pvz.:

Tu Maria pirmai Angelo ne regeiusi / nei ghi kalbanti girdeiusi / manens delei ir delei mana kalbeghimo issigandai. BrP I 336. Ō sargas kałados pabudęs ir duris kalines atwertas iszwidęs, isztraukie kalawią ChB Apd 17, 27.

Senuosiouose raštuose modelis NPV pasiskirstęs labai netolygiai: (plg.: 1% BrB, 4% BrP ir 11% DP, 20% SE, 22% MT). Kai kur didesnį šio modelio dažnumą iš dalies galima paaiškinti stimuliuojančia originalų įtaka. Pavyzdžiu, jis labiausiai paplitęs S. Vaišnoro „Žemčiūgos“ vertime iš lotynų kalbos, kurioje veiksmažodžio postpozicija po *accusativus cum infinitivo* (kaip ir apskritai po objektinių konstrukcijų) yra labai įprasta. M. Daukšos Postilėje NPV modelio pavyzdžiai pagal žodžių tvarką dažniausiai atitinka lenkiškojo originalo konstrukcijas. Žinoma, tai anaiptol nerodo šio modelio skolintinio pobūdžio.

Visuose trijuose iki šiol aptartuose modeliuose P eina po N. Atvejai su dalyvio prepozicija sudaro tik 3,2% visų pavyzdžių. Jie verti dėmesio labiausiai dėl to, kad dalyvis, turintis pusiau predikatinę funkciją, čia užima atributiniam žodžiui būdingą padėti.

1.1.4. Modelis VPN paliudytas daugelyje XVI – XVII a. raštų. Nors jis ir retas, bet atstovaujančios konstrukcijos su abiejų rūsių bei įvairių laikų dalyvių formomis.

a) *Ghis... rasche Hoitmanump, idant anis iopi ateitū, tadda norinti sawe iemus didę Algą ir Dowanas dūti* BrB Mak 16, 19. *Nęsa kada tikietu turinti sawe taip daug piktibiu* Vln 6 – 7. *Turim teipaieg... prijmti... kuna bei kraughī / kaip regim tatai daranczius wissus tikrus krikschczonis* BrP II 414.

b) *Darikem teipo / kaip schicze regim dariusius schus Muitinikus ir didzius grieschnikus* BrP II 225. *Nes nekurie iszmane / juog Iudoszius tureia maszną / jam kalbeiusi IEzusa* SE 248₁₈.

c) *Kureis ludiimači priwedi seksenczæsi amszinaię giwatą?* MT 253₁₄. *Szinnot po dweiu dienu busenczes Welikas* BrP Ip 356. *Pasaka ir pranesch Angelai ...wissada ant szemes... busenczes (90) ir issilaikisenczes szmones.* BrP I 90 – 91.

d) *Tikekem stiprei / mumus atgriekawime ischtiesos atleidziamus wissus griekus* BrP I 263. *Kursai tada nektiki saw dūdamą atleidimą grieku* MT 138₁₈. *Gird / be darbu isch neischmierūtos mielaschirdingistes Diewa adleidczemus griekus* MT 72^a₁₁.

e) *Salna ischgirdusi Holofernui nukirstą galwą issiganda* BrB Judit 15, 1. *Mathieius... rascha / Ponop Kristauspi atneschta wira serganti kaululiga.* BrP II 454. *Ira wirwes... Ape kuriās raszo S. Petras ir sako iomis surisztus piktus Anielus aba welinus (powiada... zwiążane byc złe anioły)* SP I 373₁₅.

Kai kur pusiau predikatinė dalyvio funkcija išryškėja iš jo ryšio su N. Antai daugumoje (a) ir (b) pavyzdžių dalyvis eina prieš įvardžius arba įvardžių ir daiktavardžių junginius, su kuriais atributinis pažymynas paprastai nevartojamas. Pusiau predikatinę funkciją čia rodo ir V santykis su N: vardažodis negali būti laikomas veiksmažodžio tiesioginiu objektu (konstrukcijos *rašē save, *tikėtū save, *regim muitinikus, *praneša žmones ir pan. cituotuose sakiniuose semantiškai neįmanomos). Vadinas, V čia kartu siejamas ir su N, ir su P, o toks ryšys būtų negalimas, esant tarp N ir P atributiniams santykui. Visiškai akivaizdi pusiau predikatinė P funkcija pavyzdžiuose, kur juo eina veiksmažodžio būti dalyvis, pvz.:

Toliaus moke Ianas toie wienoie Deiwisteie sanczes tris personas. BrP II 238. *Rasztas... sako negalinti sunti dayktu / adunt kas... iszmonitu* SP I 210₃. *Bat žinai ász santi tāwe ne māžu gieribiu* KN 265₁₄. *Dumok, ne toli sāti Karogima* BrB Sir 7, 17 – 18.

Taigi minėtais atvejais prepozicinio P sintaksinė funkcija išlieka pakankamai apibrėžta. Tuo tarpu P vieta betarpiskai po V įgalina labiau pabrėžti jų semantinių ryši, labiau susieti jų žymimus veiksmus. Taip i pirmą vietą iškeliamas P žymimas veiksmas, o ne jo atlikėjas. Kai kur išryškėja ir viso saknio sandaros poveikis, sakysim, kai su N siejamas prijungiamojo saknio šalutinis dėmuo, ir postpoziciskai pavartotą dalyvį reikėtų nukelti už jo, i saknio pabaigą (pvz.: *Kaip tatai tankei girdim kalbacztes tas szmones / kurios delei pikto kakio darbo / gadinamas ira* BrP II 437), arba kai dalyvį skatina vartoti prieš N jau pasakytos ir su tuo dalyviu siejamos

aplinkybinės ar objektinės konstrukcijos (pvz.: *Kristus... ischroda / ikki swieto galo busenczius bei gerus bei pictus krikschzonisteie* BrP I 24).

Kai P eina prieš N, galinti būti tiesioginiu V objektu, dalyvio pusiau predikatinė funkcija nėra aiškiau diferencijuota ir paprastai išryškėja tik iš sakinio prasmės (a). Kaip ir aukščiau minėtose konstrukcijose, ją gali paryškinti ta aplinkybė, kad P parvartojamas ne betarpiskai prieš N, bet prieš jo įvardinius pažyminius (b). Tarp V ir P kartais pasakomas P žymimo veiksmo objektas (c).

a) *Ir ischwis atenti Sunu szmogaus debesisa dangaus* BrB Mat 24, 30 (*et videbunt Filium hominis venientem*). *Ir todrin sakos Ionas S. regieis eiūti pragaru paskui smerti* (*widział piekło idące zá śmiercią*) SP II 42₁₅.

b) *Izswido Ponas átáianczius tułus błudus* MP 179₁₇ (*obaczył Pan przyszłe rozliczne błędy RP 121*). *Anagi hadiną sugriža ing Ieruzalą ir atrada susirinkusią anq wienuolika* SE84₁₈. *Izsirinkimas ...liginasi raszty karioney / kuriami rasi paminetus wisokius ginklus kariones* (*w którym naydzieś wzmiankę wszelakiego oręża*) SP I 13₄.

c) *Turim ...prijmti ...io kuna bei kraughi / kaip regim tatai darancus wissus tikrus krikschzonis* BrP II 414.

Likusieji du trinariai modeliai su dalyvio prepozicija visai neproduktivūs. Jų santykis su modeliu VPN yra maždaug toks pat, kaip inversinių postpozicinio dalyvio modelių santykis su tipiniu (VNP). Čia matome netgi dvigubą inversiją: inversinė yra ir dalyvio (prepozicinė), ir veiksmažodžio (galinė arba įterptinė) padėtis.

1.1.5. Modelių PNV senuosiųose raštuose reprezentuoja tik pavienės konstrukcijos.

Kaulu ligga serganti szmogu / ta kalbam kurio kaulai / koiu alba ranku didei gel BrP I 188. *Kam rédom's Lawonas / prastyra? Ieib mirrusi ji nesakytum.* RG 539₁₃. *Kad noteytu nebelaukiant, ir miegandžius jus rastu* ChB Mork 13, 36. *Pagulditus piktam / mus wissus regieitay* KN 227₂. *Szitái nûg czia pagírta mané wadins wissos gimines* DP 471₁₄ (*błogosławioną mię zwáć będą W 106*)⁸.

1.1.6. Modelio PVN visuose tyrinėtuose tekstuose terasti šie pavyzdžiai:

Ape schita... Geribe... reiktu... misliti ir niekada isch schirdies sawa neischleisti / kaip tatai dariusi regim / netikta ana schwenta Karaliu Dowida BrP I 236. *O terp Krikścioniu ne suskaytitus regime naturelus (nie przeliczone mnóstwo widzim / ktorzy są vbodzy / i nic nie maiacy)* SP II 210₃. *Schiskat isch ta pagirtę sakis mane wissas gimines* WP 141.

1.1.7. Be aptartų trinarių konstrukcijų, senuosiųose raštuose kartais pasitaiko ir dvinarių, susidedančių tik iš V ir P. Tokiai atvejais N paprastai esti numanomas iš ankstesnės sakinio dalies, ankstesnio sakinio ar konteksto. Todėl dvinarės konstrukcijos nesudaro kokio atskiro galininko su dalyviu tipo, o laikytinos eliptiniais minėtų trinarių modelių variantais. Jose veiksmažodis irgi dažniausiai eina prieš dalyvio galininką (VP), pvz.:

O kaip Iesausp ataijo, regedomi, (kaip užbr.) iau numirus i (iš numire) Kaulu io ne lausze BrB Jon 19, 33. *Nežadžiu ira kuris / ...ne iuda artimo sáwo regiedamas piktay dárunti / kaip tay muszunti nekaļu / apkātbundi neteysingay / kieykiunti / ir kitay sunkiey nusidedūti* SP II 53₆. *Ius Tarnay ij pázinkite / ...kayp dábár regit*

⁸ Panašiai DP 473₄₀, VEE 66₂₂; žodžių tvarka veikiausiai sąlygojama lotyniškos konstrukcijos *beatam te dicunt*.

žengiánti / Teyp wel iszwisit átánti KN 166_{19–20}. Girdi kálbánti. Ne kalba kurs szit ábá tat pádáris bet kurs tiki ne prázus SE 129₂₀. Nes kad (rasztas) biło dweis buwusi metus karalum Sauli / iszmando gieray ir szwyntay wieszpatawusi pagal Diewo noro SP I 136₂₃. (Žmogus) 6. Nežino ape... atmetimu vmžinon paskundon del nusideimu / kuriuose regi Diewas numirsiunti be gayleimo ažu iuos (widži Bog že wmrže bez pokuty) SP I 116₁₈.

Tiktais vienoje J. Bretkūno Postilės vietoje, aptartoje jau E. Tanglio⁹, dalyvio galininkas žymi veiksmą, neturintį aiškiai apibrėžto veikėjo: *Raupsais reta karta girdim Prusu szemieie apsirgusi* BrP I 188. Iš konteksto čia galima atstatyti tik bendros reikšmės daiktavardį žmogų. Tačiau tokia dalyvio galininko vartosena nei Bretkūnui, nei kitiams XVI – XVII a. autoriams nebūdinga. Nesant apibrėžto veikėjo, iprastesnės yra konstrukcijos su padalyviais (žr. 2.1.).

Dvinarių konstrukcijų su dalyvio prepozicija (**PV**) senuosiouose raštuose pastebėti tik šie 5 pavyzdžiai:

Todelei kada regim szmogu mirshtanti / alba numirusi girdesim / tadda nekal-tikem Diewa BrP II 411. Tokiu atžagaru daiktu nūdem nepriwala tie / kurie ...tikki / Christu sedinti... ir sawa kunu bei krauiumi tikrai Sacramente Weczeres priesanti ischhpaszista. MT (PM) 32₁₃. *Dušios ne regime kuny / bet tinay essunéiu numano-me iž weykału* (Lecz tam będącey dochodźim) SP I 97₅. *Ieib mirrusi jí nesakytum' Net mieganti Diewé tarytum'* RG 539₁₄. *Pas anga mano jau Duškénanti mat-tau* RG 568 – 569.

Visuose pavyzdžiuose praleistas N lengvai atstatomas iš to paties sakonio, kuriame jo žymima sąvoka yra išreikšta galininko ar kitu linksniu; N elipsė paaiskinama stiliaus sumetimais (vengiama to paties žodžio kartojimo).

1.1.8. Galininko su dalyviu narių tvarka labiau įvairuoja tuose šaltiniuose, kuriuose ši konstrukcija iš viso retesnė, mažiau vartojama. Pavyzdžiu „Knygoje Nobažnystės“, kur ji palyginti reta (mažiau kaip 3 atvejai aut. lanke), iprastesnės žodžių tvarkos atvejų yra mažuma (4 : 12, t. y. 25 %), panašiai Vilento Enchiridione (3 : 4). Net modelio VPN su dalyvio prepozicija pavyzdžiu „Knygoje Nobažnystės“ yra daugiau, negu tipinio VNP. J. Richterio ir S. M. Slavočinskio giesmynuose inversinių pavyzdžių yra tiek pat, kiek tipinių. Gerokai didesnis už bendrajį inversinių konstrukcijų procentas ir M. Daukšos, M. Mažvydo, M. Petkevičiaus raštuose. Tuo tarpu šaltiniuose, kuriuose galininkas su dalyviu vartoamas plačiai, jo narių pozicija daug pastovesnė. J. Bretkūno Postilėje modelis VNP sudaro 87 %, o Biblijos vertime – net 93,8 % visų atvejų (Senojo testamento vertime procentas dar didesnis). Kiek skiriasi šiuo atžvilgiu S. Vaišnoro „Žemčiūga“, kurioje iprastinės tvarkos (VNP) pavyzdžių procentas mažesnis už vidutinį (71%), tačiau tai iš dalies paaiskinama NPV modelio aktyvumu, susijusiu su lotyniško originalo įtaka. Visa tai leidžia spėti esant tam tikrą ryšį tarp konstrukcijos paplitimo ir jos pozicinio modelio stabilumo. Kuo labiau paplitusi konstrukcija, tuo stabilesnė jos narių tvarka, ir atvirkšciai. Gali būti, kad galininko su dalyviu narių pozicinį pastovumą teigiamai veikė ir šios konstrukcijos standartizavimas literatūrinės kalbos dirvoje.

⁹ E. Tangl, Der Accusativus und Nominativus cum Particípio im Altlitauischen, Weimar, 1928, p. 47.

1.1.9. Iš aptartų pozicinių modelių apžvalgos matyti, kad galininko su dalyviu narių tvarkos įvairavimą daugiausia lemia konstrukcijos ryšiai su visu sakiniu ar platesniu kontekstu ir stilistiniai motyvai. Su leksinėmis bei morfologinėmis narių ypatybėmis jų tvarka nėra tiesiogiai susijusi. Todėl lentelėse, apibendrinant pozicinių modelių pasiskirstymo duomenis, konstrukcijos pagal veiksmažodžio leksinę reikšmę ar dalyvių morfolingines grupes smulkiau neskirstomos. Vis dėlto, atidžiau įsižiūrėjus, galima pastebėti, kad su tam tikrais veiksmažodžiais, pavyzdžiui, *rasti*, *norēti*, inversinės žodžių tvarkos atvejai (ypač NVP) yra dažnesni. Pavyzdžiui, S. Vaišnoro „Žemčiūgoje“ konstrukcijos su veiksmažodžiu *norēti* daugiausia yra inversinės (7 pavyzdžiai NVP ir tik 3 – VNP). Iš 20 konstrukcijų su veiksmažodžiu *rasti*, pavartotų J. Bretkūno Postilėje, 10 yra su inversine narių tvarka. J. Bretkūno Biblijos Naujojo testamento vertime atitinkamų inversinių konstrukcijų procentas mažesnis (28%), tačiau gerokai viršija bendrąjį (15%); panašus jis ir B. Vilento Evangelijoje ir epistolose (21%); antra vertus, to paties J. Bretkūno Senojo testamento vertime jis visai mažas (apie 3%). M. Daukšos ir Anoniminėje 1600 m. postilėse su veiksmažodžiu *rasti* inversijos atvejai dažnesni, negu su kitais veiksmažodžiais (DP – 44%, MP – 66%), tiktais beveik visuose pavyzdžiuose žodžių tvarka ta pati, kaip ir atitinkamose originalų vietose, tad gali būti paaškinta jų įtaka. Nors duomenys įvairuoja, tačiau aiškiai rodo mažesnį konstrukcijų su minėtais veiksmažodžiais pozicinių stabilumą.

Konstrukcijos, kuriose N gali būti laikomas V tiesioginiu objektu (dažniausiai su veiksmažodžiais *matyti*, *regēti*, *išvysti*, *rasti* ir pan.), senuosiouose raštuose sudaro apie 21,4% visų galininko su dalyviu pavyzdžių (587 iš 2748). Jų tarpe atvejų su veiksmažodžio interpozicija (NVP) pasitaiko daug dažniau, negu kitur (apie 11%). Matyt, neišblankęs valdymo santykis tarp V ir N silpnino predikatinių N ir P ryšį, o tai sudarė palankesnės sąlygas V interpozicijai. Kitų pozicinių modelių dažnumo rodikliai mažai skiriasi nuo bendrųjų (VNP – 81%, NPV – 4%, VPN – 1,5%, PNV – 0,8%, PVN – 0,19% ir VP – 1,1%), o visų inversinių konstrukcijų procentas (9%) irgi tik nedaug didesnis už bendrąjį. Tad savo narių pozicija abu galininko su dalyviu tipai XVI – XVII a. nebuvo aiškiau diferencijuoti.

Palyginę čia aptartų senųjų raštų duomenis su dabartiniais, matome, kad galininko su dalyviu būklė yra gerokai pasikeitusi.

1.2.0. Šiuo metu galininkas su dalyviu literatūrinėje kalboje jau vartojamas tik tada, kai N gali būti laikomas V tiesioginiu objektu. Kitokios konstrukcijos virtusios archaizmai, ir jų pasitaiko tik specialios stilistinės paskirties atvejais. Labai susaurėjusi ir pati galininko su dalyviu vartosenos sritis (paprastai – grožinė literatūra, tautosaka).

Dabartinės lietuvių kalbos galininko su dalyviu poziciniai modeliai nustatyti pagal 1000 pavyzdžių, surinktų daugiausia iš grožinės literatūros bei tautosakos. Jų tarpusavio santykį rodo 1 lentelė.

1.2.1. Apžvelgus dabartinius duomenis, pirmiausia krinta į akis labai padidėjus konstrukcijų su dalyvio prepozicija produktyumas. Modelis VPN čia sudaro net 16% visų pavyzdžių, palyginti su 2,7% senuosiouose raštuose, t. y. jis daugiau kaip 5 kartus dažnesnis. Štai keletas jo būdingesnių pavyzdžių:

a) *Buvo jau pavakarys, kai Papievis pamatė ateinanti takeliu nuo Jakū-bavos Alenos tėvą VnA 18. Labai gražiame sode ji pamatė vaikščiojantį jau-nikaitį Lt III 290. Išėjės ant lauko dar girdėjo gražiai giedančias paukšte-les Šd (MLLG II 418). Ryto metą atras pribiaurotą trobą LKŽ I 1655. Dabar, Jonai, eik pirkion. Ten rasi gulinčią raganą Lt III 389.*

b) *Sūnus, matydamas didžiai nusiminusį savo tėvą... užklausė Lt III 211. Persigando tėvas, pamatęs įeinančius tokius ponus Lt III 345.*

c) *Pamačiusi atsikėlusį mane anksčiau, kaip paprastai, mama paklau-sė VenclPU 47. Pamatę jie važiuojančią ją (maro deivę) per kaimą, išbėgo ant kelio MLLG II 62.*

1 lentelė

Dalyvinės konstrukcijos narių tvarka dabartinėje kalboje

Pozicinės modelis	Konstrukcijų skaičius	%
VNP	795	79,5
VPN	140	14
NPV	10	1
NVP	50	5
VP	5	0,5

Modelio VPN didesnis produktyvumas veikiausiai susijęs su pakitusia pačios konstrukcijos vieta sintaksinių priemonių sistemoje. Siaurėjant galininko su dalyviu vartosenos sferai, jo narių tvarkos polinkius, matyt, vis labiau veikia atributiniai junginiai. Kadangi dalyvių netiesioginiai linksniai dabar paprastai eina prieš daiktavardžius, jie dažniau prepoziciškai pavartoja ir tais atvejais, kai dalyvis siejamas ir su daiktavardžiu, ir su veiksmažodžiu drauge. Tuo tarpu su įvardžiais, prie kurių dalyviai, kaip ir būdvardžiai, atributiškai nejungiami, P paprastai išlaiko pozicinę padėtį. Pavyzdžių su P prieš įvardžius (c) pasitaiko labai retai.

Pusiau predikatinė dalyvio funkcija VPN modelio konstrukcijose su daiktavardžiais iš viso yra silpniau jaučiama. Galimumas suprasti dalyvių kaip atributą išnyksta ar sumažėja tik tada, kai prieš daiktavardį eina įvardžiai ar skaitvardžiai (b).

1.2.2. Kiti inversiniai konstrukcijos modeliai šiuo metu atstovaujami kiek rečiau, negu XVI – XVII a., o kai kurių iš viso nepastebėta. Todėl pagrindinio VNP modelio santykis su kitais, kurį galima laikyti konstrukcijos pozicinio pastovumo rodikliu, palyginti nedaug tesumažėjęs (tik apie 7%).

2.1.0. Be dalyvio galininko, čia nagrinėjamose konstrukcijose vartojama ne-linksniuoja forma – padalyvis. Pravartu pažiūrėti, kaip padalyvio įtraukimas į šią konstrukciją atsiliepia jos narių pozicijai.

Daugumoje XVI – XVII a. raštų padalyvio forma dar nėra labai paplitusi: ji randama tik 13,5% visų konstrukcijų, o kai kurių autoriu (pavyzdžiui, J. Bret-kūno) raštuose – vos 3,1%. Konstrukcijų su padalyviais pozicinių modelių tarpusavio santykis pavaizduotas 2 lentelėje.

Padalyvinės konstrukcijos narių tvarka XVI—XVII a.

Pozicinės modelis	Konstrukcijų skaičius	%
VNP	257	60,5
NVP	20	4,7
NPV	47	11,1
VPN	40	9,4
PVN	1	0,2
VP	55	12,9
PV	5	1,2

2.1.1. Padalyvinės konstrukcijos narių pozicija mažiau pastovi: VNP modelį čia atstovauja tik truputį daugiau kaip pusę visų pavyzdžių. Tuo tarpu dvinaris modelis VP čia sudaro 12,9%, tad yra daugiau negu dešimteriopai dažnesnis, patyginant su atitinkamomis dalyvinėmis konstrukcijomis. Šis skirtumas susijęs su padalyvio, kaip nelinksniuojojamos formos, gramatine prigimtimi ir su jo raidos specifika: dvinarės konstrukcijos buvo vienas iš ankstyvųjų padalyvio plitimo židinių; į jas jis prasiskverbė anksčiau, negu į konstrukcijas su vyriškosios ir moteriškosios giminės daiktavardžių galininkais (J. Bretkūno, M. Daukšos raštuose pastarosios iš viso dar labai retos)¹⁰. Štai keletas šio modelio pavyzdžių.

Kas su wagimis bendrautie, gird keikent o ne apsaka BrB Pat 29,24 (hoeret fluchen LB). Er neszinnai, wissadai teipo buwus BrB Hiob 20,4 (das alle zeit so gegangen ist LB). Permanikem... reikent wiriausibes BrP II 500. Ischgirdes primenant Galilea / klause ghis VEE 209. O isch to saka ghe galint ischlikti pagalbomis MT 264₁₁. Sunus... kad atajo ir artynos namump, izgirdo begiedziand ir szokinejant ChB Luk 15,25.

2.1.2. Trinarėse senųjų raštų konstrukcijose padalyvio prepozicija dažnėnė, negu dalyvio. Kadangi atributinė funkcija padalyviui nebūdinga, jo pozicija N atžvilgiu neturėjo diferencinės reikšmės, o dėl neseno šios formos išplitimo ji irgi nebuvo labai nusistovėjusi. Prireikus pabrėžti veiksmų tarpusavio ryšį, XVI — XVII a. padalyvis dažniau, negu dalyvis, būdavo pasakomas tuoju po veiksmažodžio. K. Sirvydo „Punktose sakymų“ tokios VPN konstrukcijos sudaro apie trečdalį visų pavyzdžių.

Heterikay sako seiunt Diewu kukalus nusideimu (powiadają że sieje Bog jakoł grzechow) SP I 288₁₇. Atsako S. Chrysostomas todrin tay padarius Chrys-tu / iog Apasztalaay buwo gieri (że dla tego vczynił Chrystus) SP II 40–41. Ieygu kas regi grieszyjant broli sawo... ChB I Jon 5,16. And kurio regiesi nuzé-giant dwasia, ir atsiliksiant and jo, tas ira... ChB Jon 1,33. Angels szwents Piemenimus... skelb gimus' karálu RG 20_{15–18}. Potam tiki sant peklą PK LVII.

¹⁰ Plg. aut., Baltistica, IV(2), 1968, p. 197 tt., 201–202.

Kaip matome, ryškiausius čia aptariamų konstrukcijų pozicinius skirtumus, kuriuos atspindi statistiniai duomenys, salygoja skirtinges dalyvių ir padalyvių sintaksinės ypatybės.

2.1.3. Inversinio modelio NPV (pvz.: *rožes žydint mātom RG 546₃*) populiarumas padalyvinių konstrukcijų tarpe bent iš dalies gali priklausyti nuo stilistinių bei ritminių faktorių (pvz., eiliuotoje kalboje, kur jis daug dažnesnis), o kai kur – ir nuo lotyniškų originalų skatinamo polinkio nukelti veiksmažodį į sakinio galą (pvz., S. Vaišnoro „Žemčiūgoje“, kur NPV atstovauja 26 iš 103 konstrukcijų, t. y. 23,3%).

2.2.0. Šiuo metu galininko konstrukcijos su padalyviais vartojamos jau daug plačiau, negu dalyvinės. Kiek pakito ir jų pozicinių modelių tarpusavio santykiai.

Dabartinės kalbos padalyvinių konstrukcijų poziciniai modeliai nustatyti pagal 1600 konstrukcijų, paimitų daugiausia iš XX a. grožinės literatūros, tautosakos bei šnekamosios kalbos. Pavyzdžių pasiskirstymą pagal pozicinius modelius rodo 3 lentelę.

3 lentelė

Padalyvinės konstrukcijos narių tvarka dabartinėje kalboje

Pozicinis modelis	Konstrukcijų skaičius	%
VNP	1260	79
VPN	114	7
NPV	39	2,5
NVP	63	4
VP	120	7,5
PV	4	0,2

2.2.1. Iš lentelės aiškiai matyti padidėjęs padalyvinių konstrukcijų pozicinis stabilumas. Pagrindinis modelis VNP šiuo metu ryškiai dominuoja ir užima panašią vietą, kaip tarp dalyvinių konstrukcijų. Padalyvio forma, kuri senuosiuose raštuose buvo palyginti reta, dabar yra virtusi standartine ir gali atstoti dalyvius visais jų vartojimo šioje konstrukcijoje atvejais. Dvinario modelio VP lyginamasis svoris dabar mažesnis ne dėl to, kad ši modelių iš viso būtų imta rečiau vartoti, bet visų pirma dėl to, kad padalyvis pasidarė išprastas ir tose konstrukcijose (pavyzdžiui, su vyriškosios ir moteriškosios giminės daiktavardžių galininkais), i kurias XVI a. jis dar žengė pirmuosius žingsnius.

2.2.2. Dėl padalyvinės konstrukcijos standartizavimo, matyt, nepadidėjo, netgi kiek sumažėjo ir atveju su P prepozicija procentas (9,4 : 7,01). Nors padalyvio postpozicija (skirtingai nuo dalyvio) jo sintaksinei funkcijai irrelevantiška, tačiau ją salygoja bendras lietuvių kalbos polinkis predikatinį nari nukelti po subjektinio. Todėl konstrukcijos su prepoziciniu padalyviumi dabartinės kalbos požiūriu yra tokios pat inversinės, kaip ir pasakymai, kuriuose veiksmažodis eina po subjekto vardininko (plg.: *matau einant broli* ir *matau: eina brolis*). Pozicinio modelio pastovumo ryšys su konstrukcijos vartojimo apimtimi buvo pastebėtas ir apstant senųjų raštų pavyzdžių su dalyviais (plg. 1.1.8.); juo iš dalies galima pa-

4 lentelė

Galininko su dalyviu konstrukcijos narių tvarka XVI—XVII a.

Pozicinis modelis	Konstrukcijų skaičius atskiruose šaltiniuose																		Bendras skaičius %						
	M ₂	V _E	B _{RB}	N _T	B _{RB}	S _T	B _{RG}	D _P	B _{PG}	G _D	M _P	M _T	W _P (stu.)	S _P	S _{ID}	K ₂	S _I G	C _B	M _{Kr}	R _G	E _A	K _M			
VNP	12	3	54	873	243	637	8	92	7	2	162	30	8	49	15	4	44	1	55	21	11	1	2332	84,9	
NVP	3	—	5	15	22	30	—	33	—	1	18	12	—	4	5	1	3	—	3	1	4	1	160	5,8	
NPV	3	1	—	11	2	27	—	11	—	1	36	2	—	—	5	3	9	—	1	1	3	—	116	4,2	
VPN	—	3	1	6	5	16	—	6	2	—	11	6	—	10	—	6	2	—	—	1	—	—	75	2,7	
PNV	1	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	1	—	2	—	—	12	0,4
PVN	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3	0,1	
VP	—	—	3	3	10	6	2	9	1	1	1	—	—	5	2	1	1	—	—	—	—	—	45	0,6	
PV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	0,2	

Dalyvinių ir padalyvinių konstrukcijų narių tvarkos santykis

Pozicinis modelis	XVI – XVII a. raštuose				Dabartinėje kalboje			
	konstrukcijos su dalyviais		konstrukcijos su padalyviais		konstrukcijos su dalyviais		konstrukcijos su padalyviais	
	skaičius	%	skaičius	%	skaičius	%	skaičius	%
VNP	2332	84,9	257	60,5	795	79,5	1260	79
NVP	160	5,8	20	4,7	50	5	63	4
NPV	116	4,2	47	11,1	10	1	39	2,5
VPN	75	2,7	40	9,4	140	14	114	7
PNV	12	0,4	–	–	–	–	–	–
PVN	3	0,1	1	0,2	–	–	–	–
VP	45	1,6	55	12,9	5	0,5	120	7,5
PV	5	0,2	5	1,2	–	–	4	0,2

aiškinti tą iš pirmo žvilgsnio keistoką aplinkybę, kad prepozicinių VPN atvejų procentas tarp pavyzdžių su padalyviais pasirodė esąs mažesnis, negu tarp pavyzdžių su dalyviais.

Išvados

1. Vyraujantis galininko su dalyviu pozicinis modelis VNP yra sėlygojamas bendrujų lietuvių kalbos žodžių tvarkos polinkių (objektinio galininko ir predikatinio nario vietas sakinyje). Dalyvio postpozicija, nustatyta 95% XVI – XVII a. raštuose rastą konstrukciją, atspindi pusiau predikatinį vardžiodžio ir dalyvio galininko formų ryši.

Kiti poziciniai modeliai priklauso nuo saknio ar platesnio konteksto sandaros, leksinės sudėties arba yra stilistiškai žymėti, todėl laikytini inversiniai.

2. Svarbiausi konstrukcijų su padalyviais poziciniai skirtumai senuosiuoose raštuose (laisvesnė žodžių tvarka, daug dažnesnis dvinaris modelis VP) paaiškinami padalyvio sintaksinėmis ypatybėmis ir dar palyginti nedideliu paplitimu jungiuose su galininku.

3. Rašytinės tradicijos laikotarpiu pastebimas padalyvinių konstrukcijų pozicinio stabilumo didėjimas yra susijęs su jų vartosenos sferos plitimui.

4. Galininko su dalyviu (padalyviu) konstrukcijos narių tvarka yra sintaksiškai motyvuota. Pozicinių modelių pasiskirstymas dviejuose sinchroniniuose vienose (XVI—XVII a. ir XX a. kalboje) atspindi bendruosius konstrukcijos raidos dėsningumus.

В. АМБРАЗАС

ПОЗИЦИОННЫЕ МОДЕЛИ ВИННИТЕЛЬНОГО С ПРИЧАСТИЕМ (ACCUSATIVUS CUM PARTICIPIO) В ЛИТОВСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

На основе статистического исследования и сопоставления данных древнелитовской письменности и современного языка рассматриваются взаимоотношения позиционных моделей конструкции винительного с причастием или деепричастием (*accusativus cum particípio*). В этой конструкции глаголу (V) подчиняется винительный падеж имени (N) и причастия (P), связанные между собой двусторонней полу предикативной связью.

Позиция трех основных членов конструкции является синтаксически мотивированной. Полупредикативная функция причастия в большой мере определяется его постпозицией по отношению к имени, которая установлена для 95% оборотов в памятниках XVI и XVII вв. и для 86% в современном языке. В тех редких случаях, когда причастие занимает препозитивное положение, его полупредикативная функция сигнализируется другими структурными особенностями (связью с местоимением или с сочетанием местоимения и имени), характером его отношения к глаголу (невозможностью считать имя прямым объектом глагольного действия) или является синтаксически неопределенной.

Основная позиционная модель конструкции VNP опирается на общие закономерности литовского предложения: преобладающую постпозицию объектного винительного по отношению к глаголу и постпозицию предикативного члена по отношению к субъектному. Другие модели обусловлены определенными структурными и семантическими особенностями окружения (контекста) или являются стилистически отмеченными.

Конструкции с несклоняемой причастной формой на *-nt* или *-is* (деепричастием), которые в письменности XVI—XVII вв. составляют только 13% всех оборотов с винительным, отличаются более свободным порядком слов и повышенной продуктивностью двучленной модели VP. Эти отличия обусловлены грамматическими особенностями деепричастной формы (отсутствием согласования и атрибутивной функции), а также ранним ее распространением именно в двучленных оборотах.

При сравнении конструкций древнелитовского и современного языка обнаруживается возрастание позиционной стабильности оборотов с деепричастием, которое теперь в большинстве случаев здесь занимает место склоняемых форм причастия. С другой стороны, среди конструкций со склоняемыми формами причастий увеличивается число оборотов с препозицией причастия (VPN). Эти данные указывают на прямую связь между позиционной стабильностью и распространением исследуемого оборота. Так как в настоящее время сфера употребления конструкций со склоняемыми формами причастий ограничена только случаями, где имя является прямым объектом глагола, увеличение конструкций с препозицией причастия может быть объяснено влиянием соответствующего атрибутивного оборота. Таким образом, изменения взаимоотношений позиционных моделей отражают общие закономерности развития структуры винительного с причастием в периоде письменной традиции литовского языка.

Статистические данные о позиционных моделях винительного с причастием и их взаимоотношениях изложены в таблицах № 1—5.